

Јован РИСТОВ
Национален конзерваторски центар
1000 Скопје, ул. „Јосиф Михајловик“ бр. 7

НОРМАТИВНА РАМКА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ГРИЖАТА ЗА МУЗЕЈСКИТЕ ДОБРА – ПРЕВЕНТИВНА ЗАШТИТА

Апстракт. Овој прилог е критички осврт на нормативната рамка за остварување на грижата за музејските добра во Република Македонија, со акцент врз уреденоста на односите и примената на нормативните решенија за превентивното дејствување на надлежните субјекти. Во тој поглед, сè уште постојат отворени прашања од начелна природа. Тие, пак, предочуваат дека националниот систем за заштита на музејските добра е оптоварен со односи, состојби и појави што имаат сериозно влијание врз неговото ефективно функционирање. Клучни зборови: идентификација, евиденција, валоризација, ревалоризација, заштита.

Темата на овој форум и називот на овој прилог, колку и да се јасни сами по себе, сепак, во основа, не ја исклучуваат потребата од дополнителни објаснувања, во облик на кусо воведно задржување на некои начелни прашања во врска со нив. Станува збор, пред сè, за комплексот прашања поврзани со *идентификацијата на субјектите и објектот на заштитата*, од една страна, но и за *идентификацијата на содржините на заштитата*, од друга страна, гледано од аспект на *постојната нормативна рамка* и нејзината *практична примена*. Секое од тие прашања заслужува многу поголемо внимание од тоа што го дозволуваат околностите во оваа пригода.

Идентификација на музејските субјекти

Прашањето за идентификацијата на музејските субјекти, колку и да изгледа чудно на прв поглед што овде се издвојува како такво, сепак, реално гледано, денес и натаму претставува отворен проблем. Неговата

актуелност се должи повеќе на недоследната примена на важечките прописи отколку на отсуството на соодветна нормативна рамка.

Имено, денес и овде, ние зборуваме за *музеите во Македонија*, што треба да значи дека го имаме апсолвирано прашањето за *идентификацијата на музејските субјекти*, кои се во фокусот на нашето внимание. Меѓутоа, дали е тоа токму така? Поточно, што сè подразбираме под синтагмата *музеи во Македонија* и дали секој од нас под тој поим ги подразбира истите содржини? Со други зборови, која и каква е структурата на *музејската мрежа во Република Македонија* и зошто е важно да се знае тоа?

Прашањето за *идентификацијата на музејските субјекти* е повеќеслојно, со оглед дека опфаќа неколку нивоа на идентификација. Така, кога зборуваме за *музеите во Македонија*, имаме предвид дека таа синтагма, како генерички поим, ги опфаќа исклучително *правните лица, јавни и приватни, регистрирани за вршење на музејската дејност*, кои ја имаат добиено неопходната *акредитација од Министерството за култура*, во смисла на *Законот за културата* од 1998 година¹ и *Законот за музеите* од 2004 година.² Значи, станува збор за две различни правни категории, во предметниот закон издвоени како посебни видови *музејски субјекти*. Тоа се *музејските установи*, од една страна, и *музеите во состав*, од друга страна. Првите се самостојни правни субјекти од областа на културата, со својство на *правно лице*, а вторите - несамостојни, со статус на *посебна организирана единица* во рамките на друго *правно лице*, од која било област. Притоа, и едните и другите можат да бидат *јавни* или *приватни*, според нивниот основач, како и *општи* или *специјализирани*, според нивниот предмет на работа, со тоа што во категоријата *музејска установа* спаѓаат: *музеите, самостојните музејски збирки, галериите и самостојните галериски збирки*, доколку се регистрирани за вршење на *музејска дејност* (член 4 став 2 од Законот за музеите). Патем, треба да се нагласи дека, според Законот за културата, *галериите, уметничките збирки и слични јавни и приватни установи* се јавуваат и како носители на *галериската дејност*, што е сродна, но и различна од *музејската дејност* (член 52). Покрај тоа, *јавните музејски установи* можат да бидат *национални* или *локални* (општински, градски, регионални), а како такви, само тие се во улога на *надлежни установи за заштита на движното културно наследство* од соодветниот вид. Во случајот, ако овие нивоа на идентификација на музејските субјекти се јасно определени со закон, впрочем, како и што се, тогаш во што е проблемот со нивната идентификација?

¹ Види член 22 од *Законот за културата* („Службен весник на РМ“ бр.31/98, 49/03, 66/03 - пречистен текст, 82/05, 24/07, 116/10, 47/11, 51/11 и 136/12).

² Види член 4 став 2 и 3 и член 7 од *Законот за музеите* („Службен весник на РМ“ бр.66/04, 89/08, 116/10 и 51/11).

Имено, познато и неоспорно е дека денес на територијата на Република Македонија постојат 21 *национална музејска установа*, од кои 15 се основани пред многу години, а во 2003 година, со одлука на *Владата*, го стекнале тој статус³ и 6 *нови музејски установи*, основани во периодот 2007-2011 година.⁴ Исто така, познато и неоспорно е дека постојат и 11 *локални музеи*, од кои 7 имаат статус на *локални јавни музејски установи*⁵, а 4 се со статус на *музеи во состав на правни лица од областа на културата*.⁶ Значи, неоспорно е дека се работи за 32 *музејски субјекти*, со официјално познат и признат *статус*.

Меѓутоа, надвор од тоа, како вршители на *музејската дејност* се јавуваат и други *правни лица*, со непознат или недоволно познат статус на *музејски субјекти*.⁷ Во случајот, за некои од наведените примери е нејасно дали се *јавни* или *приватни музеи* и дали имаат статус на *музејски установи* или статус на *музеи во состав* или претставуваат само *збирки без музејски статус*, што погрешно се декларираат како *музеи*, а за некои уште и тоа дали се сметаат за *национални* или *локални музеи*. Кон тоа треба да се додадат и нејаснотиите за статусот на голем број меморијални музеи и меморијални простори.⁸ Несомнено, во државата постојат субјекти надлежни за

³ Според *Одлуката за утврдување на мрежата на националните установи* („Службен весник на РМ” бр.84/03 и 13/11), таков статус имаат: Музејот на Македонија - Скопје, Природонаучниот музеј на Македонија - Скопје, Националната галерија на Македонија - Скопје и Музејот на современа уметност - Скопје, Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј - Битола, Музејот - Гевгелија, Музејот на Западна Македонија во НОВ - Кичево, Историскиот музеј - Крушево, Музејот - Куманово, Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј - Охрид, Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј - Прилеп, Музејот „Д-р Никола Незлобински” - Струга, Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј - Струмица, Музејот на тетовскиот крај - Тетово, Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј - Штип.

⁴ Уметничка галерија - Тетово (2007), Музеј на албанската азбука - Битола (2007), Спомен куќа на Мајка Тереза - Скопје (2008), Музеј на македонската борба - Скопје (2008), Археолошки музеј на Македонија - Скопје (2010) и Спомен куќа на Тодор Проески - Крушево (2011).

⁵ Таков статус имаат: Музејот на град Скопје - Скопје, Народниот музеј - Велес, Музејот на град Неготино - Неготино, Музеј-Галеријата - Кавадарци, Народниот музеј - Свети Николе, Музејот на град Кратово и Локалниот археолошки и историски музеј „Теракота” - Веница.

⁶ Статус на *музеи во состав* имаат *музеите* во Берово, Демир Капија, Делчево и Крива Паланка.

⁷ Станува збор особено за: Воениот музеј - Скопје, Музејот на ОНА (УЧК) - Скопје, Музејот на холокаустот - Скопје, Музејот - Стар Дојран, нумизматичките збирки/музеи на Народната банка на РМ - Скопје и на Охридска банка - Охрид, Меморијалниот музеј - с. Смилево, Демир Хисар, Археолошкиот музеј на Филозофскиот факултет - Скопје, Етнолошката збирка на Институтот за фолклор „Марко Цепенков” - Скопје, Криминалистичкиот музеј - Идризово, Збирката/Музеј на минерали - Пробиштип и др.

⁸ Карактеристичен пример е меморијалниот простор во зградата на Собранието на Република Македонија, основан со посебна одлука на Собранието од 1995 година („Службен весник на РМ” бр.19/95).

регистрација на правните лица и за акредитација на музејските субјекти, а релевантните информации за тоа би требало да бидат достапни, со оглед дека не станува збор за класифицирани информации. Меѓутоа, во практиката, и покрај релативно добрата регулатива за достапност на информациите од јавен карактер, заинтересираното лице ќе биде принудено да изгуби драгоцено време за да дојде до основните податоци за односните музејски субјекти. Згора на тоа, ако се погледне музејската регулатива за статусните прашања, ќе се констатира неусогласеност на спроведбените прописи, каков што е случајот со Правилникот за стандардите за одредување на видовите на музеи, за нивната работа, за сместување и чување на музејските предмети и музејската документација од 2006 година.⁹ Имено, во тој Правилник, спротивно на Законот за музеите, поимот самостојна музејска збирка е дефиниран како организациона единица на друго правно лице, регистрирано за вршење на музејска дејност, што ќе рече – тој е изедначен со содржината на законскиот поим – музеј во состав. Слично е дефиниран и поимот самостојна галериска збирка, со што се прави дополнителна конфузија.

Од друга страна, своевиден проблем на идентификација на музејските субјекти претставува и недоследната примена на законските одредби за определување на видот на музејот според предметот на работа. Следствено, тоа повлекува и проблеми поврзани со стварната и месната надлежност. Имено, кај голем број музеи, не само во постарите туку и во основачките акти од понов датум, отсуствуваат прецизни определби за видот на основаниот музеј, неговиот предмет на работа и подрачјето за кое е основан. Патем, во тој контекст, треба да се нагласи и фактот дека не само во предметните закони туку и во основачките акти и во самите статүти на музеите, речиси без исклучок е пренебрегнато дејството на актуелната административно-територијална поделба на Републиката по општини. Како резултат на тоа, пак, во практиката настануваат ситуации на позитивен или негативен судир на надлежности. Таквата состојба не е без влијание врз ефективното работење на односните јавни музејски установи, особено кога е во прашање матичниот или надлежниот специјален музеј, наспроти национален или локален музеј од општа надлежност на подрачјето на односната општина.

Како и да е, смислата на правната идентификација на музејските субјекти, за која овде станува збор, станува појасна ако се има предвид фактот дека според матичниот закон – Законот за заштита на културното наследство од 2004 година, заштитата на движното културно наследство што е предмет на работа на музеите во Македонија, во јавен интерес, можат да ја вршат само јавните музејски установи, а не и другите музејски

⁹ Види член 10 став 2 и 3 од Правилникот („Службен весник на РМ“ бр.72/06).

субјекти.¹⁰ Тој факт е значаен особено од аспект на остварувањето на основните заштитни функции - *евиденцијата, валоризацијата, категоризацијата, ревалоризацијата, контролата на конзерваторските проекти, конзерваторскиот надзор и другите јавни овластувања во поглед на редовната заштита на музејските добра*, како и за остварувањето на заштитата на *музејските добра во кризни ситуации и во воена или вонредна состојба*. Притоа, се има предвид дека и според прописите за *одбрана, заштита и спасување*, надлежноста и грижата им припаѓа токму на *националните и локалните музејски установи*, а другите *музејски субјекти* имаат третман како и сите други *иматели на културно наследство*.

Идентификација на музејските добра

Своевиден проблем во дејствувањето на *музеите во Македонија* е комплексот прашања што се однесуваат на *идентификацијата на музејските добра*. Имено, секој *музеј* во Републиката, според музејските прописи, треба да води уредна *музејска евиденција и документација*, особено *Влезна книга на музејскиот материјал и Инвентар на музејските предмети*.¹¹ Во таа смисла, со музејските прописи од 2004 и 2006 година е утврден нов *модел на музејска евиденција*, но до денес, во голем број музеи, сè уште не е завршен, а кај некои не е ниту започнат процесот на *реинвентаризација*. Паралелно со тоа, според прописите од *матичната област, јавните музејски установи*, според видот на добрата и подрачјето за кое се надлежни, треба да востановат *основна заштитна евиденција за движните културни добра*, поточно: *Општ инвентар на археолошки предмети, Општ инвентар на етнолошки предмети, Општ инвентар на историски предмети, Општ инвентар на уметнички предмети и Општ инвентар на технички предмети*. Слично на тоа, *Музејот на Македонија* има обврска да востанови и води *матична евиденција во форма на одделни матични инвентари за археолошките, етнолошките, историските, уметничките и техничките предмети во Републиката*. Покрај тоа, *музејските добра и заштитените археолошки, етнолошки, историски, уметнички и технички предмети*, што се наоѓаат надвор од музеите, заедно со другите видови *движно културно наследство*, се предмет на *посебни заштитни евиденции* во смисла на меѓународните конвенции. Станува збор за: *Списокот на национално културно наследство чиј извоз е забранет; Националниот инвентар на заштитени добра под режим на дозвола за извоз; Националниот инвентар*

¹⁰ Види член 149 став 1, 2, 3 и 4 од *Законот за заштита на културното наследство* („Службен весник на РМ“ бр. 20/04, 115/07, 18/11 и 148/11).

¹¹ Види член 20 од *Законот за музеите и Правилник за формата, содржината и начинот на водење на влезната книга, книгата на инвентар, излезна книга, картотеката и другите видови на музејска евиденција и музејска документација* од 2006 година („Службен весник на РМ“ бр.72/06).

на дисперзирано културно наследство; Националниот инвентар на заштитени добра во случај на вооружен судир и Националната листа на колекционери и приватни збирки, чие водење е во надлежност на Управата за заштита на културното наследство.¹² Во случајот, системот на заштитните евиденции не е воспоставен ниту е пристапено кон некакви подготовки за негово оживотворување. Клучна улога во тој систем имаат *јавните музејски установи*, но тие и натаму имаат неодоговорен и инертен однос кон оваа исклучително важна, превентивна *заштитна функција*.

Кон наведеното треба да се додаде и тоа дека *стручната обработка на музејскиот материјал на јавните музејски установи* не се врши секогаш во пропишаните законски рокови, а *ревизијата на музејските предмети*, како законска обврска, голем број *јавни музејски установи* ја игнорираат или недоследно ја спроведуваат.

Своевиден проблем во идентификацијата на музејските добра претставува и прашањето за *разграничувањето на видовите одбра*, со оглед дека како *музејски материјал*, односно *музејски предмети*, во голем број *музејски збирки*, се вклучени и добра што припаѓаат на други видови *движно културно наследство*, особено *архивската граѓа и библиотечните добра*, но и *документарен и библиотечен материјал* од различен вид.¹³ Наспроти тоа, пак, некои предмети што несомнено би требало да бидат третираны како *музејски добра*, поради погрешното законско дефинирање, имаат поинаков *заштитен статус*. Типичен пример во тој поглед се *техничките предмети* поврзани со создавањето на *аудиовизуелните дела*, сфатени како содржина на поимот *аудиовизуелни добра* и ставени во надлежност на *кинетичните јавни установи*.¹⁴

Независно од тоа, пак, кога се во прашање *движните добра* од соодветниот вид што се надвор од нивните збирки, а се наоѓаат на подрачјето за кое се надлежни, *јавните музејски установи* сè уште не дејствуваат како *јавни установи за заштита*, и тоа не само во поглед на

¹² Види член 34 од *Законот за заштита на културното наследство* и *Правилник за содржината и начинот на водење на заштитните евиденции на културното наследство и добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство, на дисперзираното и странското културно наследство, како и начинот на вршење на нивните ревизии* од 2008 година („Службен весник на РМ“ бр.10/08).

¹³ Види дефиниции за поимите *архивски материјал* и *документарен материјал* од член 3 став 1 од *Законот за архивски материјал* од 2012 година („Службен весник на РМ“ бр.95/12) и спореди со дефиницијата за поимот *архивска граѓа* од член 20 од *Законот за заштита на културното наследство*. Исто така, види дефиниции за поимите *библиотечен материјал* и *библиотечни добра* од член 2 од *Законот за библиотеки* од 2004 година („Службен весник на РМ“ бр.66/04, 89/08, 116/10 и 51/11) и спореди со дефиницијата за поимот *библиотечни добра* од членот 21 од *Законот за заштита на културното наследство*.

¹⁴ Види член 2 и член 17 став 1 алинеја 2 од *Законот за аудиовизуелни добра* од 2008 година („Службен весник на РМ“ бр.103/08, 47/11 и 51/11).

воспоставувањето и ажурното водење на соодветните видови *општи и матични инвентари*, туку и во поглед на *валоризацијата* на таквите добра во *јавна и приватна сопственост*. Најдобра илустрација за тоа е податокот дека во досегашната примена на *матичниот закон* овие установи не извршиле *валоризација* на ниедна *приватна збирка* ниту *валоризација* на некоја *јавна збирка* на подрачјето за кое се надлежни.

Ревалоризација на јавните музејски збирки

Како илустрација за односот на *јавните музејски установи* кон *музејските добра* што ги чуваат, покрај проблемот со *музејската и заштитните евиденции*, може да се наведе и проблемот со *ревалоризацијата на музејските збирки*. Така, во изминатите 8 години, од кога се применува *Законот за заштита на културното наследство*, процесот на *ревалоризација и рекатегоризација на јавните музејски збирки* не е започнат во 10 *музејски установи* (Охрид, Струга, Неготино, Кавадарци, Велес, Свети Николе, Куманово, Кратово, Штип и Струмица). Другите музеи, тие што постоеле во времето на донесувањето на Законот (10), некои повеќе а некои помалку, извршиле *ревалоризација* на сите или само на некои од своите збирки. Така, денес, официјално, со *одлуки на Владата* се прогласени вкупно 37 *јавни музејски збирки*, со статус на културно наследство од особено значење, и тоа: Прилеп - 11, Гевгелија - 6, Музеј на град Скопје - 8, Битола - 3, Национална галерија - Скопје - 2, Музеј на современата уметност - 1, Кичево - 2, Крушево - 2, Тетово - 1, Музеј на Македонија - 1, со вкупно идентификувани 9085 предмети.¹⁵ Притоа, 7 од *прогласените јавни збирки* немаат идентификација на бројот на предметите, така што во овој момент државата не располага со официјален податок за вкупниот број *музејски предмети со статус на културно наследство од особено значење*. Згора на тоа, државата не располага со официјални податоци за вкупниот број *јавни музејски збирки со статус на значајно културно наследство ex lege* ниту за вкупниот број *музејски предмети* во тие збирки, како ни со податоци за вкупниот број *музејски материјал во јавните музејски установи* што има заштитен статус на *добра под привремена заштита*. Исто така, државата не располага со официјални податоци за *дисперзираното културно наследство* што заслужува да биде предмет на *реституција*, ниту со податоци за *јавните збирки вон музеите* и бројот на предметите во нив, а уште помалку за

¹⁵ *Одлуките за прогласување на предметните јавни збирки* се донесени во пет наврати, и тоа: 11 - во 2009 година („Службен весник на РМ” бр.78/09), 4 - во 2010 година („Службен весник на РМ” бр.122/10) и 22 - на трипати во 2011 година („Службен весник на РМ” бр.77/11, 78/11 и 151/11).

приватните збирки на културни добра и бројот на предметите во тие збирки.¹⁶

Во случајот, ваквата состојба е крајно загрижувачка и бара суштинско менување на односот на државата кон *јавните музејски институции*, но и на самите нив и нивниот однос кон *музејските добра*. Притоа, проблемот не е толку во регулативата колку што е во *неприменувањето и/или недоследното применување на прописите за музејското работење и за заштитата на движните добра во надлежност на музеите*. Како недостаток во нормативен поглед може да се смета тоа што, во матичниот закон, содржината на *актите за заштита*, вклучувајќи ги и *одлуките за прогласување*, не е стриктно пропишана. Тоа прашање е оставено да се подразбира во смисла на содржината на *Националниот регистар на културно наследство*, со оглед дека *регистрацијата на заштитените добра* се врши врз основа на *актите за заштита*.¹⁷ Меѓутоа, во практиката, таа околност се пренебрегнува, за што сведочат и постојните *владини одлуки за прогласување културно наследство од особено значење*: тие не ги содржат сите податоци што треба да бидат внесени во *Националниот регистар*.

Други отворени прашања за заштитата на музејските добра

Нормативната рамка за *заштита на музејските добра* го опфаќа и комплексот прашања во врска со *планските инструменти на заштитата* од сите видови, но и тука проблем претставува *непочитувањето на прописите*. Во прилог на тоа зборува не само состојбата со *плановите за заштита*, за што подетално ќе стане збор во излагањето на следниот учесник, туку и фактот дека досега, особено:

- не се донесени предвидените *стручни упатства за спроведување на подготвителните мерки за заштита* ниту се определени и преземени *итните и други подготвителни мерки за заштита на културното наследство од предвидливи последици во случај на вооружен судир и природни непогоди*;
- не е донесена предвидената *посебна методологија за проценка на штетата на културното наследство причинета за време и како последица на вооружен судир и природни непогоди*;
- не е определен персоналот за заштита на музејските добра во случај на вооружен судир и природни непогоди;

¹⁶ Единствена *приватна збирка* прогласена за *културно наследство од особено значење* е *Збирката „Крстови од Македонија“* на колекционерот Трифун Костовски, што се состои од 410 предмети („Службен весник на РМ“ бр.122/10).

¹⁷ Види член 45 став 6 од *Законот за заштита на културното наследство* и член 5 од *Правилникот за Националниот регистар на културното наследство* од 2005 година („Службен весник на РМ“ бр.25/05).

- подготвителните и други мерки на заштита не се вградени во годишните програми на *јавните музејски установи*, ниту се обезбедуваат потребните финансиски, технички и други услови за тој аспект на работењето на музеите;
- исполнувањето на пропишаните *стандарди за видовите музеи* и самиот процес на *акредитација*, но и *проценката на работењето на музеите* во пропишаните законски рокови не се практикува доследно.

Нормативната рамка на заштитата на музејските добра, во сегментот за превентивна заштита, меѓу другото, го опфаќа и прашањето за *музејската документација*. Да потсетиме, таа, исто како и самите *музејски добра* на кои се однесува, има статус на *културно наследство*, но за разлика од нив, припаѓа на категоријата *архивска граѓа*, односно *архивски материјал* и за неа важат и посебните прописи за тој вид *движно културно наследство*. Во тесна врска со тоа, пак, е и прашањето за статусот на *кустосите* и *документаторите* во музеите. Имено, тие категории стручни лица имаат ист законски статус, па оттаму нема никакво оправдување да се толерираат непримерните поведенија и фрустрации на некои *кустоси* наспроти нивните колеги *документатори*, ниту да се прават неосновани разлики во поглед на нивниот статус. Практиката изобилува со такви примери, штетни за *музејската дејност* и за состојбата на *музејската документација*.

Внимателната анализа на состојбите во *музеите во Македонија*, според оперативните сознанија, открива дека сериозен проблем претставува и *степенот на едуцираност на стручните лица за протектолошката проблематика*, особено кога станува збор за *посебните облици на заштитата на движното културно наследство*, како што е *превентивната заштита во случај на вооружен судир и природни непогоди*. Со други зборови, стручните знаења од таа сфера и натаму се привилегија на тесен круг музејски работници, што не е добро за самите институции.

Наместо заклучок

Смислата на овие неколку нафрлени прашања, за кои сме дебатираше и порано, дури и премногу, барем во последните неколку години, е во тоа нешто да се придвижи и да се промени што побрзо. Доволно ќе биде, за почеток, да се пристапи кон примена на прописите со евидентна протекторска свест и правна култура. Се разбира, во јавен интерес и во знак на почитување на сведоштвата од минатото што стигнале до нас, а им припаѓаат на идните генерации, на кои треба да им ги пренесеме.

Користени материјали:

1. *Закон за културата*, „Службен весник на РМ“ бр.31/98, 49/03, 66/03 - пречистен текст, 82/05, 24/07, 116/10, 47/11, 51/11 и 136/12.
2. *Закон за музеите*, „Службен весник на РМ“ бр.66/04, 89/08, 116/10 и 51/11.
3. *Закон за архивски материјал од 2012 година*, „Службен весник на РМ“ бр.95/12.
4. *Закон за библиотеките од 2004 година*, „Службен весник на РМ“ бр.66/04, 89/08. 116/10 и 51/11.
5. *Закон за аудиоvizуелни добра од 2008 година*, „Службен весник на РМ“ бр.103/08, 47/11 и 51/11.
6. *Законот за заштита на културното наследство*, „Службен весник на РМ“ бр.20/04, 115/07, 18/11 и 148/11.
7. *Збирка „Крстови од Македонија“*, „Службен весник на РМ“ бр.122/10.
8. *Одлука за утврдување на мрежата на националните установи*, „Службен весник на РМ“ бр.84/03 и 13/11.
9. *Правилник*, „Службен весник на РМ“ бр.72/06.
10. *Правилник за формата, содржината и начинот на водење на влезната книга, книгата на инвентар, излезна книга, картотеката и другите видови на музејска евиденција и музејска документација од 2006 година*, „Службен весник на РМ“ бр.72/06.
11. *Правилник за Национален регистар на културното наследство од 2005 година*, „Службен весник на РМ“ бр.25/05.
12. *Правилник за содржината и начинот на водење на заштитните евиденции на културното наследство и добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство, на дисперзираното и странското културно наследство, како и начинот на вршење на нивните ревизии од 2008 година*, „Службен весник на РМ“ бр.10/08.
13. „Службен весник на РМ“ бр. 19/95.
14. „Службен весник на РМ“ бр.78/09.
15. „Службен весник на РМ“ бр.122/10.
16. „Службен весник на РМ“ бр.77/11, 78/11 и 151/11.